
Епископ нишки Проф. др Јован (Пурић)

**ВЛАДАРСТВО И МОНАШТВО СТЕФАНА НЕМАЊЕ –
ТЕОЛОШКИ АСПЕКТИ СИМФОНИЈЕ ДРЖАВЕ И ЦРКВЕУ
НЕМАЊИНОЈ „ХИЛАНДАРСКОЈ ПОВЕЉИ“**

Велики жупан Стефан Немања је, како се у књижевно-историјској науци сматра, само неколико месеци пре свога упокојења 1199. године, као монах Симеон, издао своју знамениту Повељу-даровницу Манастиру Хиландару, својој владарској задужбини, екстериторијалној духовној престоници српске средњовековне државе и средишту целокупне српске средњовековне културе, које се налазило ван географских граница Отачства.

Он је ову Повељу, у складу са ондашњом праксом, вероватно лично издиктирао своје писару, а има и мишљења да је повељу написао својом сопственом руком, то јест да Хиландарска повеља представља његов *аутограф*.

Значај ове Немањине Повеље-даровнице, познате у историјској науци као «Хиландарска повеља», огроман је, у историјско-фактографском, црквено - богословском и књижевном смислу.

У историјско-фактографском смислу зато што, као пословни документ *par excellence*, садржи тачне податке о владарским, тј. државним поседима које је Стефан Немања поклонио новооснованом српском манастиру Хиландару на Светој Гори атонској, као обиље драгоцених аутобиографских и других историографских података, веродостојних јер су посведочени из прве руке.

У црквено-богословском смислу—зато што излаже једну заокружену и целовиту идејну слику света, човека и историје, у кључу хришћанске теологије Божанског Домостроја (Икономије) спасења, тј. сотириологије као христолошки засноване теологије историје.

У књижевном смислу, зато што својим аутентичним књижевним квалитетима надилази реторски и кићени стил, типичан за владарске повеље 12. и 13. века, што Немањину „Хиландарску повељу“ уздиже у ранг једног од првих књижевних текстова - прототипова потоње изворно српске средњовековне књижевности.

Оригинални текст „Хиландарске повеље“ је, пошто је из Хиландара био пренесен у Београд, изгубљен 1903. године, а на основу начињеног

преписа, Владимир Ђоровић је 1928. године објавио „Хиландарску повељу“ у оквиру „Списâ Светога Саве“ (у издању тадашње Српске академије наука). Превод „Хиландарске повеље“ на српски језик објавио је Лазар Мирковић у оквиру „Сабраних списа Светога Саве и Стефана Првовенчаног“ у Београду 1939. године. Овим преводом се и користимо у нашем излагању.

Са обзиром на датум настанка, „Хиландарска повеља“, без сумње, представља својеврсну завршну владарску, али, уопште узевши, *последњу историјску реч* Стефана Немање - монаха Симеона, рекапитулацију његовог виђења, поимања и искуства хришћанског живота, света и историје.

Та реч је исказана језиком уобичајеним за средњовековне владарске повеље – језиком превасходно *библијско - богословским*. Она нам открива једно целовито хришћанско виђење и схватање света и историје у њиховој свеукупности и то из двоструке перспективе: некадашњег способног, мудрог и стваралачки делатног владара, који је, у време настанка Повеље, био светогорски монах - подвижник.

Ова двострука перспектива чини саму Повељу још значајнијом и богатијом. Наиме, ако је, са једне стране, хришћански владар онај који, по милости Божијој, као миропомазаник Божији, врши државну власт у царству земаљском ради добра људи Божијих, монах је, са друге стране, онај који се одрекао свега земаљског Христа ради и који, већ овде и сада у историји, живи Царством Небеским, Царством Божијим, али не само себе и свога спасења ради, већ опет ради Цркве Божије и спасења света.

Када се у једној историјској личности сустрекне и спрегне *владарски и монашки подвиг*, као што је то случај са Стефаном Немањом - Симеоном Мироточивим, онда таква нарочита личност – владар - монах у својој обојеној светитељској личности, њеним историјско - есхатолошким распонима ипостасно обједињује целокупност творевине Божије или, језиком библијским речено, царство земаљско и Царство Небеско.

Хришћански владар је, у средњем веку, схватан као миропомазани носилац Божанске власти у историји, саслужитељ Христу Богу Сведржителу у Његовом Домостроју (Икономији) спасења – спаситељском делу укључивања свега постојећег у Цркву Тела Његовог, *претварања света у космичку Цркву*, за шта је, по Оцима Цркве, свет и био створен у почетку. Хришћански миропомазани владар је, у том смислу, био схватан као први међу људима сарадник Божији на остварењу предвечног наума Божијег о оцрквењењу света.

Средњовековни хришћански владар - подвижник, владар - истински Хришћанин, јер је у Предању Цркве *подвижништво – образац истинитог хришћанског живота*, живота у Христу, то своје делочини, пре свега, као остваритељ у пракси богословске теорије свештене симфоније (сагласја) државе и Цркве, засноване на византијском (рومهјском) *монархијском поимању историје*, тј. *царства земаљског као иконе Царства Небеског* и земаљскога цара као иконе Небескога Цара, Христа Богочовека – Цара над царевима. Монархијско устројство земаљскога царства иконизује, иконички одражава монархијско устројство Царства Небескога, због чега је земаљско царство призвано да се, у највећој могућој мери, саображава Царству Небеском или Божијем, при чему се свагда узимала у обзир, макар на нивоу

богословско - теоријског поимања, чињеница *онтолошке ограничености* саме творевине као такве, тј. немогућности потпуног поистовећења земаљског са небеским, створеног са нествореним у условима историје.

Нећемо се овде бавити детаљније сложеном темом и проблематиком симфоније државе и Цркве у самој византијској историји, њеном теоријом и праксом, обременењеном многим противречностима па и недореченостима, достигнућима и неуспесима, плодовима и искушењима, чиме су се, у 20. веку, сваки на свој начин, бавили бројни византолози и теолози Истока и Запада, од којих ћемо овде поменути тек оне најзнаменитије као што су, међу византолозима: Карл Хопф (1832-1873), Александер ван Милинген (1840-1915), Карл Крумбахер (1856-1909), Шарл Дил (1859-1944), Луј Бреје (1869-1951), Никола Јорга (1871-1940), Стивен Рансимен (1903-2000), Ханс Георг Бек (1910-1999), Димитрије Оболенски (1918-2001), и код нас Филарет Гранић (1883-1948), Георгије Острогорски (1902-1976), Божидар Ферјанчић (1929-1998) и, данас, Радивој Радић (1954); и међу православним теолозима-патристичарима: Георгије Флоровски (1893-1979) или Јован Мајендорф (1926-1992), који се, у склопу неопатристичке синтезе, бавили поновним читањем и дубинским разумевањем веома сложеног организма византијске теологије и њене везе са византијском културом и цивилизацијом уопште узевши. Међу западним теолозима је, свакако, незаобилазно име римокатоличког теолога - патристичара и византолога Јоханеса Квастена (1900-1987).

Ми ћемо, у нашем излагању, колико нам то предвиђено време допушта, извршити једну богословско-херменеутичку анализу „Хиландарске повеље“ Стефана Немање – монаха Симеона управо на нити водиљи питања теолошких аспеката симфоније државе и Цркве, односа владарства и монаштва као садејствујућих и стваралачких начела у животу средњовековног друштва, какви се они откривају *ипостасно синтетисани* у личности владара-монаха односно владара-Светитеља, какав је био Стефан Немања – монах Симеон.

Кроз ту кратку анализу показаћемо ону вертикалу хришћанске историје која Стефана Немању – Симеона Мироточивог недвосмислено повезује се првим хришћанским владаром - Светитељем који је ту свештено-симфонијску и владарско - светитељску синтезу извршио у својој обојеној личности, са царем Константином I Великим, првим хришћанским царем у историји, оснивачем Византијског (Ромејског) царства, *духовним родоначелником* свих потоњих хришћанских владара.

Једном речју, осветливши из те перспективе личност Стефана Немање, показаћемо га као „српског новог Константина“ – прејемника предања византијске свештене симфоније, оснивача српске хришћанске државе, родоначелника светорodne лозе Немањића и, кроз то, непобитну чињеницу да су миленијумски континуитети богатство византијског (romeјског) наслеђа положен у саме основе српске средњовековне немањићке државности и црквености, односно духовно-историјске самобитности.

Стефан Немања јесте она *златна копча Србије са Византијом*, којом се константиновско византијско култно - културно и духовно - историјско наслеђе делотворно засејало у тле српске историје, дајући плодове, пре свега, у виду

Сл. 1 Св. Симеон и св. Сава, црква манастира Св. Богородице у Сићеву, 1644. година

Fig. 1 St. Symeon and St. Sava, the monastery of the Theotokos in the Sićevo Gorge, 1644.

немањићког светитељства и културног стваралаштва, не само од регионалног већ универзалног хришћанског значаја, и не само у једној епохи историје, већ у континуираној историјској дијахронији, све до нашега времена.

Хиландарска повеља – теолошко - херменутичка анализа

1. Стефан Немања своју хришћанско - владарску визију историје као богосмисленог Домостроја спасења, у „Хиландарској повељи“, започиње сажетим *протолошким богословљем* Књиге Постања – стварањем света *ex nihilo*, увођењем из непостојања у постојање свега створеног и создавањем - доброустројавањем творевине:

„У почетку створи Бог Небо и земљу (1. Мојс. 1, 1), и људе на њој“ – вели Стефан Немања, понављајући речи боговидца Мојсија – „и благо - слови их, и даде им власт над творевином Својом, и постави једне као царе, друге као кнезове, а треће као господаре, и свакоме даде да напаса стадо своје и да га сачува од сваког зла које би наишло на њега“.

Овим аутор даје чврсто *теолошко утемељење и оквир* историји, заснивајући њено поимање протолошки – у чину Божанског стварања, Божанског благообразног уређења и осмишљења свега створеног и постојећег. Све што је створено – створено је кроз Логоса Божијег (Јн. 1, 3) као творевина логосна и, тиме, *веома добра* (1. Мојс. 1, 31): као таква творевина Божија јесте теофанијска, богојављенска и богосмислена – логосна, јер собом сведочи о доброту Творца, о Логосу Богу Који беше у почетку.

Створен као логосна круна словесне – смислене творевине Божије, човек прима благослов Божији да буде благословени владика „над творевином Божијом“.

На овој суштинској чињеници протолошке антропологије – чињеници *царског, свештеничког и пророчког* назначења, призивања и достојанства боголикога човека, створенога по образу и подобију Божијем (1. Мојс. 1, 27), Стефан Немања, у складу са византијским схватањем хришћанског миропомазаног владарства, органски реципираним кроз кирило - методиевску равноапостолску мисију Словенима у 9. веку и, потом, кроз културотворно стваралаштва Петочисленика (Климента, Наума, Саве, Ангеларија и Горазда) у 10. и 11. веку, дакле кроз један *интегрални византијски културолошко - цивилизацијски модел*, ову откривењску чињеницу протолошке антропологије историјски контекстуализује и развија на основу византијске богословске теорије свештене симфоније Цркве и државе, а на начин аутентичне српске средњовековне рецепције коју заправо сâм зачиње и први остварује у српској историји.

Тај првобитни благослов Божији, дат Адаму, за благословено владање читавом творевином, темељ је постојања монархијског државног уређења рода људскога у историји. На основу Адамовог *владичанства над творевином Божијом*, кроз историју сваки владар влада над људима и народима, вршећи владарску службу на основу тог првог благослова Божијег, у име Божије. И као што је Бог Адама Својим благословом поставио на владичанство над творевином, тако Он, по речима „Хиландарске повеље“ Стефана Немање, у историји поставља синове Адамове „ЈЕДНЕ КАО ЦАРЕВЕ, ДРУГЕ КАО КНЕЗОВЕ, А ТРЕЋЕ КАО ГОСПОДАРЕ“.

Не изабирају и не постављају људи, међу собом, једни друге за царовање, кнезовање и господарење у историји, већ их на ту *владарску службу Божију*, службу адамовског владања над творевином Божијом, поставља Бог као Своје слуге, као слуге и сараднике Свога Домостроја спасења, „и – како вели Стефан Немања – свакоме даде да напаса стадо своје и да га сачува од сваког зла које би наишло на њега“. Владари су на послушању Божијем – они, библијским језиком речено, „напасају стадо своје“, што значи да повереним им људима Божијим, својим поданицима обезбеђују живот, храну телесну и храну духовну – свест о заједничком задатку и циљу у историји, „чувајући га од сваког зла које би наишло на њега“. То су и две основне функције државе у историји: са једне стране, осигурати опстанак и безбедност од спољашњих опасности, а са друге – обезбедити унутрашњи благообразни поредак и благостање ради свестраног развоја и напретка људи, тј. друштва.

Стефан Немања у једној јединој реченици даје потпуну и свеобухватну *икону хришћанског виђења света и историје*, онакву какву је, кроз веру и културу православну, примио из византијске православне теологије, са једне стране, и византијске политичке философије са друге стране. Он српску хришћанску историју и културу заснива на овој стваралачкој синтези хришћанске државности и хришћанске црквености, реципираној из *византијског модела симфоније Цркве и државе*, из оног културно-цивилизацијског модела који је Георгије Флоровски назвао „херојском авантуром у области хришћанске политике“, по својим думетима и

свеобухватности без преседана у целокупној досадашњој историји Хришћанства. По овој црквено-државној и теолошко-политичкој синтези Стефан Немања је у духу истински Византинац, Ромеј *par excellence*.

Чињеница да је током свога владарства ратовао против Византије, и чак 1172. године у побуну против византијског цара Манојла I Комнина допао византијског ропства и, као заробљеник, био спроведен улицама Константинопоља у Манојловој тријумфалној поворци, не мења апсолутно ништа у чињеници Немањиног неоспорног *духовно - историјског визијства*. У једном дубљем смислу, Немањино константинопољско заробљеништво, које је провео у Манастиру Пресвете Богородице Евергетидске у Константинопољу, имало је за свој плод Немањину задужбину Манастир Студеницу коју је 1190. године подигао у част Пресвете Богородице Добротворке.

Немања је стваралачки *баштиник Константиновог наслеђа, Константинове ставролошке и христолошке визије историје* у њеној целовитости. Стефан Немања на истој тој визији, на том искуству заснива српску хришћанску државу, као онај кога је Бог поставио да „напаса стадо своје (српско) и да га сачува од сваког зла које би (у историји) наишло на њега“.

У свом „Житију Светог Симеона“ Стефан Немањић Првовенчани (1196-1228) пореди свога оца са Св. царем Константином Великим и то преко ставролошке епизоде у којој описује како му је отац, Стефан Немања, преко игумана Методија, послао на дар свој лични крст који је носио око врата и у коме се налазила честица Крста Господњег, и који је њему, Немањи, много пута помогао у боју против непријатеља. Немања га шаље Стефану Првовенчаном да му „помаже као *древном цару Константину*, прогонећи од њега на свакоме месту бесовске пукове“. Ова ставролошка епизода открива константиновско - византијски, модел заснивања како свог личног постојања и владарског делања, такои историјског постојања Богом повереног му народа – на *тајни Крста Господњег*, који је знак победе Христове над овим светом.

Григорије Цамблук у уводном делу „Житија Светог Стефана Дечанског“, назива Стефана Немању – „Симеоном тривеликим“ и „оснивачем царства“ српског, да би, потом, кроз антигетичко поређење достојности Немањиних наследника са недостојношћу наследника цара Константина Великог, посредно упоредио Стефана Немању са царем Константином Великим као оснивачем васељенског хришћанског царства.

Као српски Константин, Стефан Немања – Симеон Мироточиви, светац - оснивач српске хришћанске државе, на микроплану српске историје има исти онај равноапостолни значај који на макроплану васељенске историје и икумене има равноапостолни цар Константин Велики као оснивач хришћанског царства. Стефан Немања, у једној непрекинутој духовно-идејној вертикали, кроз овај типолошки паралелизам „прима“ од Константина Великог својство и достојанство владарско равноапостолске улоге у српској историји, какво је цар Константин Велики имао у васељенској историји.

Тај метод „пресликавања“ византијског царског црквенополитичког модела са икуменског (васељенског) плана на план новокрштених народа

и њихових појединачних хришћанских историја није нешто што је карактеристично само за Стефана Немању и српску историју. То је опште обележје византијског наслеђа и његове васељенске мисије, и на Истоку и на Западу.

Тако, на пример, на Западу, Св. Григорије из Тура у својој „Историји Франака“ упоређује франачког краља Клодовика (481-511), који 496. године крстио Франке у веру хришћанску, са Константином Великим.

На Истоку, константинопољски патријарх Фотије бугарског владара Бориса (852-889), који је 864/65. године крстио Бугаре у веру хришћанску, у једном патријарашком писму, такође пореди са Константином Великим.

Исто тако, видимо да и у Русији кнеза кијевског Владимира (972-1015) – крститеља Русије, Црква у својим богослужбеним текстовима препознаје и именује као „равноапостолног“ и „новог Константина“.

Сви ти хришћански владари – крститељи својих народâ јесу, уствари, „нови Константинови“ и, тиме, баштеници светоконстантиновског византијског наслеђа интегралног културолошко-цивилизацијског модела, заснованог на православном Хришћанству и свештеној симфонији Цркве и државе.

2. Даље у „Хиландарској повељи“, аутор износи једно теолошко заснивање и објашњење, опет у византијском кључу, сопственога владарства по милости Божијој, изводећи га непосредно од Бога, а не од људи (дакле, ни од Византије као хришћанске царевине).

Полазећи од трезвеног излагања реалисторијске геополитичке ситуације да „БОГ ПРЕМИЛОСТИВИ УТВРДИ ГРКЕ КАО ЦАРЕВЕ, УГАРЕ КАО КРАЉЕВЕ“, он наглашава да је Бог оделио по Својем Промислу „сваки народ и закон дао... и господаре над њима по обичају и закону поставио Својом премудрошћу“. Бог Који у почетку створио човека и један род људски, у историји је оделио једне народе од других, и поставио над тим одељеним, раздвојеним народима „господаре... по Својој премудрости“. Не оспоравајући нимало царско достојанство Грка и краљевско достојанство Угара, Немања уводи тему „господарâ“ који по Божијој премудрости и милости треба да владају другим „одељеним народима“, указујући тиме на чињеницу да ни Грци ни Угари не треба да владају над српским народом, већ онај господар из српскога рода кога Бог постави да влада.

И да би потпуно учинио јасним своју теолошко-политичку, државничку мисао, он прецизира: „Тада по многој Његовој и неизмерној милости и човекољубљу дарова нашим прадедовима и нашим дедовима да овладају земљом српском“, желећи тиме да нагласи чињеницу да је српски народ „овладао земљом српском“ по „неизмерној милости и човекољубљу Божијем“, тј. да је постојање српског народа на српској земљи по вољи Божијој, Божанска чињеница историје, коју други цареви и краљеви не могу оспорити.

И потом долази до суштине српске хришћанске државотворне идеје: „и чинећи БОГ СВАКОЈАКО НА БОЉЕ ЉУДИМА, И НЕ ЖЕЛЕЋИ ЉУДСКУ ПОГИБЕЉ, ПОСТАВИ МЕ ЗА ВЕЛИКОГ ЖУПАНА, НАЗВАНОГ НА СВЕТОМ КРШТЕЊУ СТЕФАН НЕМАЊА.

И обнових своју дедовину, и утврдих је Божијом помоћу и својом мудрошћу датом ми од Бога, и уздигох своју палу дедовину“, и потом набраја које је све земље прикључио својој обновљеној и историјски младој држави:

„ОД ПРИМОРСКЕ ЗЕМЉЕ ЗЕТУ СА ГРАДОВИМА,
ОД АРБАНАСА ПИЛОТ (= област између Призрена и Скадра),
ОД ГРЧКЕ ЗЕМЉЕ ЛАБ СА ЛИПЉАНОМ (= област око реке Лаб на Косову),
ГЛУБОЧИЦУ (= Дубочица, крај око Лесковца),
РЕКЕ (= крај око Алексинца),
ЗАГРЛАТУ (= крај око Ђуниса код Крушевца),
ЛЕВЧЕ И БЕЛИЦУ (= крај са леве стране Велике Мораве, данашњи Левач и Темнић),

ЛЕПЕНИЦУ“ (= крај са леве стране Велике Мораве).

Он, као од Бога постављени велики жупан земље српске, обнавља и уздиже у историји своју палу дедовину, тј. земљу предака и отаца, Отачаство српско, уз помоћ Божију, али и својом мудрошћу датом му од Бога, тј. историјским државотворним и државничким расуђивањем, трезвењем, одлучношћу, храброшћу, жртвом. Овде аутор јасно указује на *владарску сарадњу (синергију) са Богом* Који поставља владара народу да би га овај водио кроз историју и, у духовном смислу, узводио ка Богу и Царству Божијем.

На овој тачки владарски труд и подвиг достижу своје историјске испуњење и врхунац. Владарство је, у средњовековној теолошко-политичкој теорији, превасходно *служба Богу Сведржитељу*, Небескоме Цару. Зато се моћни средњовековни православни владари потписују на владарским документима, хрисовуљама и повељама као „раби Христа Бога“ – људи смртни који владају искључиво „по милости (благодати, дару) Божијем“.

3. Али, хришћански поглед на свет и историју није само космичко-историјски, не тиче се само онога што постоји и што се дела у историји „света чије обличје пролази“ (1. Кор. 7, 31), већ је свагда и *наглашено есхатолошки*, чак и *есхатоцентричан*: своје тежиште има и коначни смисао налази у Есхатону Царства Божијег.

Зато на овоме месту, у Хиландарској повељи, где ауторово излагање *протолошко-историјског континуитета владарске службе* – од првостворенога Адама, као благословеног господара над творевином Божијом, све до њега, Стефана Немање као великога жупана од Бога постављеног за господара српске земље – достиже свој врхунац, долази до тематског преокрета и заокрета, карактеристичног за средњовековну хришћанску мисао и књижевност уопште, заокрета од спољашњег ка оном унутарњем и од *историјског* ка оном *есхатолошком*.

Овде аутор протолошко-историјски континуитет „допуњује“ новом димензијом – историјско-есхатолошке усмерености ка Царству Божијем:

„И Божијом помоћу и својим трудом то све стекавши, и Божијом помоћу ОСИГУРАВШИ ОД СВИХ СТРАНА МОЈОЈ ВЛАДАВИНИ МИР И ТИХОСТ, ПОЧЕХ ИЗОШТРАВАТИ МИСАО СВОЈУ И ПОУЧАВАТИ УМ СВОЈ, СТАРАТИ СЕ И БРИНУТИ СЕ О ДУШИ СВОЈОЈ, У КОЈИ БРОЈ ЂУ БИТИ УВРШТЕН У ДАН СТРАШНОГА СУДА.“

Када је Божијом помоћу и сопственим историјским трудом извршио задато му, као великоме жупану српском, Божије дело у историји – учвршћење државнога дома, успостављање поретка и мира у држави и стабилне државне власти, способни и успешни владар, као Хришћанин, почиње да размишља о својој есхатолошкој судбини, почиње да истражитељски „изоштрава своју мисао“ о животу земаљском у перспективи приближавања смрти и одласка из овога света, у светлу предстојећег му сусрета са Господом, у светлу будућег Страшног и праведног суда Божијег.

Овде видимо преокретање читаве духовне перспективе, при којој пређашња заокупљеност земаљским стварима, која је била у функцији послушања вољи Божијој и владарског служења Богу и Његовом Промислу о српском хришћанском народу у историји, бива постепено замењена све већом заокупљеношћу небеским стварима и животом вечним.

Од ове тачке, земаљски владар креће путем историјског самоумања, христоподобног кеносиса: испунивши своје земаљске задатке, он креће путем испуњавања небескога задатка: одрицања од себе и свега земаљског, и хоћења за Христом, како каже, „следовања Владичиним речима: „УЗМИТЕ НА СЕБЕ ЈАРАМ МОЈ И НАУЧИТЕ СЕ ОД МЕНЕ, КАКО САМ КРОТАК И СМИРЕН СРЦЕМ, ЈЕР ЈЕ ЈАРАМ МОЈ БЛАГ И БРЕМЕ ЈЕ МОЈЕ ЛАКО“ (сп. Мт. 11, 29).

Да би човек Божији, по милости и задатку Божијем владар земаљски, постао савршен, и то не на човечански савршен начин, већ на Божански савршен начин, на шта Господ позива све људе на крају беседе на Гори Блаженстава (сп. Мт. 5, 48), он мора да се, Христа ради и Царства Божијег ради, одрекне свега земаљског и као покајник крене за Господом, иштући опроштај својих грехова: и оних општељудских, јер „нема човека да је без греха“, и оних специфично владарских, који су неизбежни при вршењу владарске службе у историји.

Овде видимо потпуно другачију слику: више не видимо оног снажног и одлучног владара који „својим трудом и својом мудрошћу“ обнавља, подиже и утврђује пало српско Отачство, већ смиреног и смерног покајника који се, како аутор каже, одазива на позив „Владике премилостивог: НЕ ДОЂОХ ДА ПОЗОВЕМ ПРАВЕДНИКЕ ВЕЋ ГРЕШНИКЕ НА ПОКАЈАЊЕ“ (Мт. 9, 13).

Владар доживљава *дубинско преумљење* (μετάνοια), преусмерење своје личности од пролазног ка непролазном, од историјског ка есхатолошком: „ИЗНЕНАДА СВЕ МИ СЕ ТО ЈАСНО ДОГОДИ, И СВА ЧАСТ И СЛАВА ОВОГА СВЕТА... И СВА ЛЕПОТА... ПОСТАДЕ МИ КАО ДИМ, А ХРИСТОВА ЉУБАВ СЕ ПРИОПШТИ МЕНИ, ИАКО НЕДОСТОЈНОМЕ“. Обузет и дубински измењен овом љубављу Христовом, која бескрајно и безмерно надилази овај свет и све што је у њему, Немања, преумивши се и окренувши се од пролазног ка вечном, „ИЗНЕНАДА ОСТАВИ ВЛАДАВИНУ СВОЈУ, И СВЕ СВОЈЕ, И СВУ СВОЈУ РАЗНУ ИМОВИНУ“, и прими „АНЂЕОСКИ И АПОСТОЛСКИ ОБРАЗ, МАЛИ И ВЕЛИКИ“, тј. велики жупан се замонашује, мењајући владарско име Стефан у монашко име Симеон, и примајући малу а потом и велику схиму или образ као иконички символ потпуне послушности вољи Божијој до смрти.

Промена имена иконизује и симболизује *промену Божанског задатка у историји*: владар који, на историјском плану, утемељује и учвршћује српску хришћанску државу, испунивши тај задатак, одазива се на позив

Божији да испуни нови и савршенији задатак, да као монах-подвижник, заједно са својим сином Савом, учврсти *духовне темеље српске историје у новозаветном опредељењу за Царство Небеско*. Тако Стефан Немања – монах Симеон – Св. Симеон Мироточиви, у својој светитељској личности, испуњава двоједан задатак: *владарски* – историјски и *монашки* – есхатолошки задатак – задатак хришћанског заснивања српског народа као историјског народа, његове хришћанске државности и хришћанске историјско - есхатолошке свести и савести.

Овим историјско - есхатолошким антрополошким процесом, јасно описаним у Немањиној аутобиографској „Хиландарској повељи“, све време господари једна усредсређена духовна послушност вољи Божијој, аскетска самовласност, трезвена поступност, духовно стражитељски (ниптички) и, истовремено, практички одговорни домаћински дух, о чему сведочи и чињеница да, иако је до преумљења, како Стефан Немања, каже дошло у кратком временском периоду – „изненада ми се све то јасно догоди“, у његовим поступцима који следе нема никакве исхитрености. Он ће се замонашити тек „пошто је све уредио“ у држави, однос тек пошто је предао владарски престо и великожупанску власт у сигурне руке – „љубљеном му сину Стефану, великом жупану и севастократору, зету богоовенчаног кир Алексиа, цара грчкога“.

Овде он мудро истиче *двоструки континуитет* легалне и легитимне власти свога наследника Стефана: као наследника на „његовом (= Немањиним, српском великожупанском) престољу“ и као зета византијскога цара, из којег зетства Стефан Немањић, такође, црпи свој владарски ауторитет и својеврсно симболичко прејемство предања византијске свештене симфоније државе и Цркве. Уз то, Стефан Немања – монах Симеон га „благослови свим благословима... да би му помогао да, у сваком добром делу његова владања, буде користан хришћанском свету, и онима који се старају о Цркви и служе јој.“

Овде имамо потпуно јасно исказано *начело и идеал свештене симфоније државе и Цркве*, чији је гарант хришћански миропомазани владар, у овом случају велики жупан српски: „свако добро дело владања“, тј. хришћанско владарство има, са једне стране, за циљ општу корист, благостање и напредак државе и друштва, то јест поданика, а са друге – свесрдну помоћ свештенојерархији Цркве, тј. Цркви у њеном спаситељском делу у историји.

Свети Сава у свом „Житију Стефана Немање“ о овоме догађају пише детаљније, разрађујући управо речи Немањине из „Хиландарске повеље“, да би још јасније исказао суштину идеје свештене симфоније државе и Цркве: „И, пошто га (Стефана Немањића) сâм (Немања) овенча и изврсно благослови... поче га учити да се брине о сваком добром делу у држави његовој, да буде блага срца према свету хришћанском који му он предаде, Богом спасавану паству своју, говорећи му: „Чедо моје драго, напасај овај мој Израил и старај се о њему, водећи га као Јосиф јагње...“ Заповедаше му да се брине о црквама и о служиоцима уз њему, да епископе и црквене слуге слуша у сласт, да поштује јереје и бди над чрнорисцима (монасима): „Да би се молили за тебе и да ни у чему не будеш зазоран пред Богом и људима“.

Оно што је сâм испунио као хришћански владар, Стефан Немања, као родоначелник светородне династије Немањића, сада предаје у дужност своме наследнику великом жупану Стефану Немањићу, у пуној историјској одговорности обезбедивши континуитет свештене Симфоније као основу историјског постојања српске државе и народа.

4. Када је уредио и завршио све што је било потребно за опстанак младе српске средњовековне државе, Стефан Немања – монах Симеон одлази на Свету Гору да би тамо, као грешник који се усрдно каје за своје грехе и преступе, ван земље Отачаства свога „ЗАДОБИО СПАСЕЊЕ“.

Вођен Богом, он, дошавши на Свету Гору, двоструко испуњава свој монашки задатак: подвизава се за спасење своје душе а, истовремено, проналази тајанствено место на коме ће запалити и, у векове, разгорети духовно *огњиште српске хришћанске културе* – Манастир Хиландар: „И НАЂОХ (на Светој Гори) НЕКИ БИВШИ МАНАСТИР, ЗВАНИ ХИЛАНДАР, СВЕТОМ ВАВЕДЕЊУ И ПРЕСВЕТОЈ БОГОРОДИЦИ НАШОЈ (ПОСВЕЋЕН), НА КОМЕ НЕ БЕШЕ ОСТАО НИ КАМЕН НА КАМЕНУ, НО САМО ОДАСВУДА РАЗВАЛИНЕ. И ПОТРУДИХ СТАРОСТ СВОЈУ, ПОМОГНУТУ МИ ОД СИНА МИ, ВЕЛИКОГ ЖУПАНА СТЕФАНА, И УДОСТОИ МЕ ВЛАДИКА МОЈ (ХРИСТОС) ДА БУДЕ КТИТОР. И ЗАТРАЖИХ ЊЕГОВЕ ОСТАТКЕ И ОБНОВИХ ГА, ПО ВОЉИ ВЛАДИЧИЦЕ...“

И као што је, претходно као хришћански владар послушан вољи Божијој, „обновио, учврстио и подигао палу своју дедовину“, тј. земљу српског Отачаства, тако сада, као монах - подвижник, у историји подиже зарушени и запустели манастир Хиландар, саздавајући га у неугасиви есхатолошки светионик српске хришћанске духовности и културе. И опет се, иако већ на заласку својих земаљских дана и премда у непрестаном подвигу монашком, домаћински побринуо да створи реалну економску основу, „финансијску конструкцију“ и логистику неопходну за одрживи живот, складно функционисање и напредак своје светогорске задужбине новооснованог Манастира Хиландара:

„ИСПРОСИХ ОД ЦАРА (ВИЗАНТИЈСКОГ), У ПРИЗРЕНУ ПАРИКЕ (ТЕЖАКЕ КОЈИ РАДЕ ЗА ЦРКВУ) И ДАДОХ ОД ЊИХ МАНАСТИРУ (ХИЛАНДАРУ) У СВЕТОЈ ГОРИ... И СЕЛА: НЕПРОБИШТЕ, МОМУШУ, СЛАМОДРАВУ, РЕТИВЛУ, ТРЊЕ, РЕТИВШТИЦУ, ТРНОВАЦ, ХОЧУ, И ДРУГУ ХОЧУ, И ТРГ ТАМОШЊИ, И ДВА ВИНОГРАДА ТАМО НАСАДИХ, И ПЧЕЛАРНИКА ЧЕТИРИ: ЈЕДАН У ТРПЕЗАМА, ДРУГИ У ДАБШОРУ, ТРЕЋИ У ГОЛИШЕВУ, И ЧЕТВРТИ У ПАРИЦАХ, А ЗА СВАКИ ПЧЕЛАРНИК ПО ДВА ЧОВЕКА, И ПЛАНИНУ БОГАЧУ, А ОД ВЛАХА (СЕЛА НАСЕЉЕНИХ РОМАНСКИМ СТАНОВНИШТВОМ) РАДОВО СУДСТВО И ЂУРЂЕВО, А ОД СВИХ ВЛАХА 170, И ДАХ ОД СТОКЕ ШТО МОГОХ, И У ЗЕТИ КОБИЛЕ И СОЛИ 30 ПУДА.“

Светац се очински усредсређено и домаћински одговорно брине и за духовно, али и за телесно, стојећи у предањском искуству литургијске кул-туре Византије, која сва исходи из Култа Божанске Литургије Цркве, а ова из Оваплоћења Христовог, тако да се, на овај начин, његово монашко под-вижништво остварује у својој пуности и доноси многоструки црквено-историјски плод у контексту литургијско-евхаристијског живота и заједнице Цркве, њеног литургијског култа и културе.

Подигавши и обновивши пало Отачаство, као своју владарско-историјску задужбину, он у светогорској екстериторијалности од развалина подиже Хиландар (1198) као своју светогорску монашко - есхатолошку задужбину, кроз коју Отачаство треба да гледа у Царство Божије и оријентише се правилно у историји.

Оба аспекта његовог повестотворног служења Богу и своме хришћанском роду – *владарство и монаштво* синтетишу се у светитељској личности његовој, у светости добијају своје Божанско испуњење и непресушну историјску плодотворност, која се пројављује у благодатној мироточивости његових Светих Моштију, као знаку непролазне формативне присутности и дејствености Стефана Немање – Св. Симеона Мироточивог у српској историји у векове векова. Стојећи на њеном хришћанском државно - историјском почетку, Св. Симеон Мироточиви је обележава собом и својим светитељским владарско - монашким, повестотворним, светоконстантиновским знаком, знаком стваралачког побеђивања знаком Крста Христовог.

*Аутентичност светосимеоновске рецепције византијског модела
свештене Симфоније*

Свети Сава свога оца Стефана Немању – Симеона Мироточивог, у свом „Житију Стефана Немање“, назива и „господарем и, још више учитељем“, који учврстивши Отачаство на земљи у историји, својим монашким одрицањем од света усмерава поглед земаљског Отачаства ка Небесима, ка Есхатону као „месту“ откривења Божанског смисла историје.

О делатном остварењу начела свештене симфоније (сагласја) државе и Цркве на истом делу хришћанског преображења света, о свеобухватности владарске, задужбинарске и просветитељске улоге Стефана Немање – Св. Симеона Мироточивог, Свети Сава даље у „Житију“ вели:

„Јер утврди и уразуми срца свих,
и научи нас како треба као правоверни Хришћани да верујемо у Бога.
Прво на себи показа благоверје, а потом и друге научи.
Цркве освети, манастире сазида,
светитеље (епископе) у сласт слушајући, јереје поштујући,
према монасима имајући велику смерност и љубав,
онима који су без наде беше нада, убогима заступник,
сиротнима хранилац, наге у дом свој уводећи и одевајући,
сироте нахрани, удовице оправда,
слепима, и хромима и немоћнима и глувима и немима,
уистину, мати би... Зато га Бог преузнесе
и дарова му име које је више од свакога имена.
Његовом имену се сви народи поклонилише“.

У овим похвалним агиографским речима и сâм Свети Сава износи садржај и опис светосимеоновске, светонемањићке целовите *историјске праксе симфоније државе и Цркве*, државности и црквености, друштва и културе, онакве какву је Стефан Немања – Симеон Мироточиви остварио

на делу, у историји, заснивајући српску историју као хришћанску историју, српску државу као хришћанску државу, српско друштво као хришћанско друштво, српску културу као хришћанску културу.

Светосимеоновска рецепција византијске теорије и праксе симфоније Цркве и државе у историји, на задатку охристовљења, хришћанског преображења света у космичку Цркву није била пуко „пресађивање“ непроменљивог византијског модела, већ *стваралачка рецепција*, која је, на начин своје историјске посебности, допунила изобилно богатство византијског модела.

Најочигледнији плод ове стваралачке светосимеоновске рецепције византијске свештене Симфоније јесте сама *светородна лоза Немањића*, која је, у периоду 12-14. века (1168-1371), дала седамнаест Светитеља владара и владарки, монаха и монахиња, која, по *историјским делима стваралачке симфоније Цркве и државе*, по својим задужбинама и својој културним достигнућима и баштини, до данас остаје феномен незабележен, у том облику и тој мери, не само у историји других хришћанских народа Истока и Запада, већ чак ни у историји саме светоконстантиновске Византије – хришћанске мајке цивилизације. Као таква, светородна лоза Немањића је, нема сумње, један од најаутентичнијих и највреднијих васељенских плодова светоконстантиновске Византије.

Bishop Jovan (Purić), professor

RULERSHIP AND MONASTICISM OF STEFAN NEMANJA—THEOLOGICAL ASPECTS OF THE SYMPHONY OF THE STATE AND CHURCH IN “HILANDAR CHARTER” OF NEMANJA

Importance of Great Župan Stefan Nemanja, later monk Simeon, founder of a Holy Nemanjić dynasty is immeasurable in sense of founding of Serbian state on the grounds of Christian and Saint Constantine tradition.

Having determined his state, Stefan Nemanja gave his Charter for Hilandar monastery. On that way he gave also his last historical question, thereby recapitulating all his vision, understanding and experience of the Christian life, the world and history.

As a Christian ruler and a monk - venturer in his monastic personality he unified ruler's and monastic devotion. Such figure marked with sanctity of the Christian ruler and monk, what actually is the character of Stefan Nemanja, represent a true model of the government that subordinates the will of God, but also an example of evangelic ideal of leaving everything and going through paths of Christ.

Most important of all, it is a form of real and true life in Christ. The text of the Charter itself testifies that St. Simeon, as a great ruler Nemanja, was convinced that it is God who gives power to all masters, even to him, and care about his people and leads it

Symphony of the Church and state is what the legacy of Nemanjić dynasty is and what started with the appearance of St. Simeon. That can not be considered as a simple reception of Byzantine models. It is a *creative reception*, something that springs from the dedication of the Great Župan to the foreknowledge of God, and from acting on the based on God's commandments. Symphony of the Church and state is reflected in the best way in their endowments, churches which they built and left to their successors.

